

in common. Our world has become very global and we need to communicate with one another. On the other hand, English is a fairly complicated language to learn and it brings its culture with it, and in the same time it is the key to further self-education and selfimprovement.

References:

1. Importance of English as International Medium of Communication
<https://www.linkedin.com/pulse/importance-english-international-medium-communication-lerma-mondrano>

2. How English became the global language
<https://englishlive.ef.com/blog/english-in-the-real-world/english-became-global-language/amp/>

3. English as the language of international communication
<https://articlekz.com/en/article/23177>

DOI <https://doi.org/10.36059/978-966-397-279-4-5>

Горєлова П. В.

магістрант,

Дніпровський національний університет імені Олеся Гончара

ОСОБЛИВОСТІ ПЕРЕКЛАДУ АНГЛІЙСЬКОЮ МОВОЮ ІСТОРИЗМІВ, НАБЛИЖЕНИХ ДО РЕАЛІЙ, В ОПОВІДАННІ ЛЕОНІДА МОСЕНДЗА «ЄВШАН-ЗІЛЛЯ»

Легенда про євшан-зілля має декілька цікавих інтерпретацій в українській літературі. Початок свій вона бере у Галицько-Волинському літописі, писемній пам'ятці XIII ст. Галицько-Волинський літопис переповідає легенду про євшан-зілля під роком 1201, з нагоди смерті князя Романа, який «ревно наслідував предка свого Мономаха, що погубив поганих ізмаїльтян, тобто половців» [2]. Тут же розповідають про переможених Володимиром Мономахом ханів Отрока і Сирчана. Сирчан лишився на землях біля Дону, тоді як брат його Отрок змушений був переселитися в Обези (Грузію). По смерті Володимира Мономаха Сирчан послав до свого брата співця Ора із євшан-зіллям, яке змусило Отрока зажадати повернення на батьківщину.

Спроби переосмислити цю легенду наявні в українській літературі кінця XIX – початку XX ст.: це, наприклад, поема Миколи Вороного «Євшан-зілля» (1899), «половецька історична сага» Івана Франка

«Ор і Сирчан» (1914) та частина поеми Олександра Олеся «Княжа Україна» (1920) під назвою «Половці і Отрок». У Миколи Вороного сюжет значно змінений: вдалині від дому перебуває не брат половецького хана, а син, взятий у полон київським князем, який довго живе у Києві і врешті повертається додому, відчувши запах чарівного євшан-зілля. Однак усі три твори письменники закінчують процесом повернення ханенка до рідних степів («В рідний степ, у край веселий // Простували, поспішали» [1]) або рішенням про повернення («Ідемо! Ніяка сила // Тут мене вже не вдержить» [5] та «Наче пташка з клітки, серце // Рветься в рідну сторону» [4]).

Вірогідно, популярність сюжету про євшан-зілля була пов'язана з підкореним становищем українських земель, які зазнавали культурного впливу інших держав (переважно Російської імперії), внаслідок чого багато українців втрачали свою національну ідентичність. Відповідно, іншим українцям хотілося знайти «чарівне зілля» для повернення пам'яті про рідний край і його культуру. Тож не дивно, що кульмінаційним ставав момент повернення ханенка або навіть саме рішення про повернення додому, до своєї ідентичності.

Дещо далі пішов Леонід Мосендз, який продовжив версію легенди, розказану Миколою Вороним: початок оповідання «Євшан-зілля» (входить до збірки «Відплата», 1939 р.) – це рішення Отрока повернутися додому, а далі розповідають про те, як він став ханом по смерті старого батька і як впровадив на половецьких землях християнство і руські традиції, фактично знищивши половецьку культуру. Історія про повернення ідентичності стає трагедією повторної втрати ідентичності.

Англійською оповідання перекладено Анатолем Біленко. Текст перекладу видано у першому томі журналу «Ukrainian Literature. A Journal of Translations» (2004). Твір є складним для перекладу через його історичний характер, намагання автора передати епоху, віддалену від нього на понад вісім століть, за допомогою застарілих лексичних одиниць: історизмів, які описують вже не існуючі реалії минувшини (як-от слова *меч*, *раб* [3]), та архаїзмів, що є застарілими синонімами до сучасних слів або словосполучень (*офіра*, *лівиця* [3] як синоніми до *жертва*, *ліва рука* тощо). Більшість історизмів твору демонструють реалії життя конкретних народів, тобто половців і споріднених з ними народів степу (*хан*, *юрта* [3]) та русичів (*князь*, *гудець* [3]), і саме вони мають бути більш складними для перекладу, оскільки навряд чи слова на позначення реалій життя русичів або половців будуть закріплені в англійській мові, яка завжди побутувала досить далеко від руських та

половецьких земель. Тож розглянемо історизми, наближені до реалій, у контексті перекладознавства.

Загалом серед проаналізованих нами 17 історизмів, наближених до реалій, 9 описують побут, державний устрій, культуру русичів (це слова *гудець, коругва, князь, княжий, палати, руський, русич, русин, хороми*); 8 – народів степу (зокрема це історизми *Великий Хан, орда, печенізький, половецький, половчанин, хан, ханенко, юрта* [3]). Дещо спірним є уналежнення слова *хороми* до історизмів, оскільки інколи його тлумачать як архаїзм на позначення багатой будівлі, однак у творі мають на увазі більш конкретну споруду часів давньоруської держави – *житло князя: княжі хороми* [3]. Також питання може викликати уналежнення до історизмів (а не архаїзмів) назв *русичі, русини* тощо, оскільки вони можуть називати український народ, який продовжує існування, але щодо якого майже не вживають цю назву; але у творі мають на увазі радше *жителів Русі-України (Київської держави)* – і, хоча ця держава має Україну в якості спадкоємця, самої Русі уже не існує, тож назви її населення можна вважати історизмами.

Як можемо побачити, історизми, наближені до реалій, позначають переважно етніміми, тобто назви народів (*руський, русич, русин* [3] у значенні *житель Русі*, а також слова *половецький, половчанин, печенізький* [3]), назви, пов'язані з державним устроєм та організацією війська (*князь, княжий, Великий Хан, хан, ханенко* [3] та *орда, коругва* [3] відповідно) та слова на позначення культурних понять, тобто культуроніми (архітектуроніми, такі як *палати, хороми, юрта* [3] і поодинокі назва діяча культури, а саме музиканта, що грав на поширеному на Сході Європи інструменті, гудку – *гудця* [3]).

Виокремивши і класифікувавши відповідно до ареалу поширення денотату історизми, наближені до реалій, можемо проаналізувати їх з перекладознавчої точки зору.

Так, переважна більшість цих одиниць перекладена за допомогою специфічних засобів, характерних для перекладу реалій, тобто завдяки добору традиційного відповідника, калькуванню або транскрибуванню. Добір традиційного відповідника представлений 11 випадками і полягає здебільшого у транскрипції або транслітерації, джерелом якої, однак, є не українська мова, а, вірогідно, тюркські мови, з яких і походить той чи той термін, оскільки як звуки, так і букви українських слів не повністю відповідають знакам у перекладі: це ми можемо спостерігати у словах *юрта* [3] – *yurt* [6, с. 201], *орда* [3] – *the Horde* [6, с. 201]. Власне транслітерація характерна для перекладу слів *руський, русин* [3] тощо – їх перекладено словом *Rus'* [6, с. 202, 207], тобто транскрипцією кореня цих слів. Флексії і суфікси вилучено, оскільки вони далеко не завжди є

потрібними для переважно аналітичної англійської мови. Калькування характерно для слова *ханенко* [3], у якому ми спостерігаємо поєднання типового для українських прізвищ суфікса *-(ен)ко* на позначення *чийогось сина* і історизму *хан*, що називає правителя степових народів. Найвні два варіанти перекладу цього слова: *the khan's son* [6, с. 201] та *the young khan* [6, с. 207], де корінь слова перекладено за допомогою традиційного відповідника *khan*, а значення суфіксу передано словами *young* та *son*, вжитими відповідно до того, що необхідно підкреслити. Так, щодо Отрока на початку твору вживають саме варіант *the khan's son*, оскільки важливим є його сімейний зв'язок зі старим ханом, те, що він є спадкоємцем; *the young khan* говорять про молодого хана в кінці твору, і він, можливо, вже є не спадкоємцем, а повноцінним правителем, хоч і юного віку.

Поодиноким є вживання деяких лексичних (генералізація та додавання), граматичних (вилучення) та лексико-граматичних (модуляція) трансформацій. Так, до генералізації можемо уналежити переклад слова *гудець* [3] словосполученням *the court musician* [6, с. 201]. Хоча переклад одного слова словосполученням зазвичай є ознакою експлікації, тут домінуючою трансформацією є генералізація, оскільки лексична одиниця стала більш загальною і більше не уточнює різновид інструменту, на якому грає музикант. Ще більш загальним є переклад словосполучення *бог Русичів* [3] як *this same God* [6, с. 205], який ми врешті можемо уналежити до вилучення, оскільки слова *this same* вже не містять жодної інформації про *русичів*, змушуючи читача здогадуватись із контексту. Додаванням, відповідно, можемо назвати переклад слова *князь* [3] як *Kyivan prince* [6, с. 205]. Усталеним є переклад *князь* просто як *prince*, однак додавання слова *Kyivan* є цілком виправданим, оскільки у творі мають на увазі саме титул правителя Київської держави. Модуляцією, у свою чергу, можна вважати переклад слова *половецький* [3] як *a hunter's* [6, с. 201] у такому порівнянні: *очі йому заблищали, як леза половецького ножа* [3] – *his eyes glistening like the blade of a hunter's knife* [6, с. 201]. Це радше зміщення, аніж просто розширення чи звуження значення, тож такий переклад ми можемо назвати модуляцією, до того ж не зовсім мотивованою: для твору важливою є «дзеркальна» структура (і початок, і завершення його – останній почет спочатку Сірчана, а потім Отрока), а також сталі порівняння, серед яких і порівняння погляду низки персонажів з половецьким ножом – однак уже друге таке порівняння перекладено словами *like Polovtsian knives* [6, с. 203], що явно порушує єдність перекладацьких засобів.

Однак загалом можемо визначити, що перекладач цілком вмотивовано переклав численні історизми, наближені до реалій, за допомогою традиційних відповідників і контекстуально дібраних трансформацій, тож зазначити як явну недосконалість перекладу можна лише відсутність єдності у перекладах сталого порівняння.

Список використаних джерел:

1. Вороний М. Євшан-зілля. URL: <https://www.ukrlib.com.ua/books/printit.php?tid=466>
2. Галицько-Волинський літопис. URL: <http://litopys.org.ua/links/galvol.htm> (Дата звернення: 20.11.2022) (Дата звернення: 20.11.2022)
3. Мосендз Л. Євшан-зілля. URL: <https://ukrlit.net/lib/mosends/4q2rl.html> (Дата звернення: 20.11.2022)
4. Олесь О. URL: Половці і Отрок. <http://poetyka.uazone.net/oles/kniazha/kniazh34.html> (Дата звернення: 20.11.2022)
5. Франко І. Оп і Сирчан. URL: <https://www.i-franko.name/uk/Poems/OriSyrchan.html> (Дата звернення: 20.11.2022)
6. Mosendz L. Ievshan-Zillia, the Magic Herb. *Ukrainian Literature. A Journal of Translations*. 2004. Vol. 1. P. 201-209.

DOI <https://doi.org/10.36059/978-966-397-279-4-6>

Занько О. В.,

*старший викладач кафедри прикладної лінгвістики,
Національний університет «Одеська юридична академія»*

Козачок Р. О.

*студентка 3-го курсу філології,
Національний університет «Одеська юридична академія»*

ЕТНІЧНИЙ МЕНТАЛІТЕТ УКРАЇНЦІВ У МІЖКУЛЬТУРНІЙ КОМУНІКАЦІЇ

Міжкультурна комунікація вивчає специфіку обміну інформацією між представниками різних націй, народів, етносів, мов усередині однієї країни чи на рівні міжнародного спілкування. До основних її категорій уналежнюємо: націю, народ, етнос, ментальність, національний стереотип, прототип, символ, культурний код, картину світу.